

מבט על, גיליון 475, 13 באוקטובר 2013

סוריה: שינוי מאזן הכוחות – מאבק 'הרעים נגד הרעים'

אודי דקל ואורית פרלוב

אופי העימות בסוריה השתנה באופן מהותי בחודש האחרון, מאז הודיע נשיא ארצות הברית אובמה ב-31 באוגוסט 2013, כי נעשה שימוש בנשק כימי על ידי משטר אסד נגד אזרחים וכי העונש הראוי, הוא מבצע צבאי. לאחר שבועיים, הודיעו שרי החוץ של ארצות הברית ורוסיה על תוכנית לפירוק סוריה מהנשק הכימי. במקביל התפצלו כוחות האופוזיציה, כאשר הגורמים האסלאמיים הקיצוניים נוטלים את ההובלה.

בין הצהרת הנשיא אובמה על פעולת תגמול והרתעה, לבין נטישת אופציית התקיפה בעבור מהלך של פירוק סוריה מנשק כימי, חל מהפך דרמטי ביחסי הכוחות בין הגורמים הנלחמים על עתיד סוריה. באופן אבסורדי המהלך הפך את הנשיא אסד ל-ליגיטימי – מעין שותף של הקהילה הבינלאומית ליישום ההחלטה לפירוק סוריה מהנשק הכימי. לכאורה נמחק לאסד גיליון הפשעים, שבוצעו במשך שנתיים וחצי, בהם נרצחו עשרות אלפי אזרחים סוריים חפים מפשע.

לעומתו, ארגון העל של גורמי האופוזיציה (The National Coalition of Syrian Revolutionary and Opposition Forces) וצבא סוריה החופשית (FSA) איבדו באבחה אחת את מעמדם כמובילי כוחות האופוזיציה. גל ההשפעה המרכזי עליו רכבה הנהגת האופוזיציה, הוא הסיוע המערבי, בעיקר האמריקני, וכן הקואליציה האזורית של תורכיה, ירדן ומדינות המפרץ, בתקווה, כי בסופו של דבר יגיע השלב של התערבות חיצונית, שתונהג בידי ארצות הברית, ושתוביל לנפילת שלטון בשאר אסד. בין הצהרות הנשיא אובמה על תקיפה לבין נסיגתו מהאופציה הצבאית, התארגנו כוחות האופוזיציה למאמץ התקפי על הבירה דמשק בחסות התקיפה האמריקנית הצפויה. במקביל לירידת אופציית התקיפה האמריקנית, הודיעו גורמי הגיהאד הקיצוניים, שהם פועלים באופן עצמאי ולא סרים למרותו של ארגון האופוזיציה המהפכני, שמושבו מחוץ לסוריה. בד בבד, החלו התארגנויות אסלאמיות קיצוניות לצבור השפעה; "המדינה האסלאמית בעיראק ובסוריה - ISIS" או "הברית האסלאמית" "The Islamic Alliance" שהוקמה ב-24 בספטמבר 2013 ובה חברים 13 גדודי המורדים הגדולים והמשפיעים ביותר, כולל ג'בהת אל-נוסרה, ושלושה גדודי לוחמים שפרשו מצבא סוריה החופשית.

הפיצול בקרב כוחות האופוזיציה הנחית מכה קשה על היוזמה לכינוס וועידת ז'נבה השנייה, בהכרזת הקבוצות האסלאמיות, כי האופוזיציה יכולה להיות מיוצגת רק על ידי אלה "שהקריבו את עצמם למען המאבק". בד בבד, חתמו קבוצות המורדים הגדולות והחשובות על "גילוי דעת מס' 1" ובו למעשה קיבלו שתי החלטות מעשיות: (1) הקואליציה הלאומית הסורית היושבת מחוץ לסוריה (וממומנת על ידי מדינות המערב) בראשות אחמד ג'רבה וראש ממשלת המעבר אחמד טועמה, אינה לגיטימית ואינה מייצגת את כוחות האופוזיציה בתוך סוריה. (2) הודעה על תמיכתם בהקמת חליפות אסלאמית, המתבססת על עקרונות השריעה, ושליה מוחלטת של כינון מדינה בעלת אופי חילוני, ליברלי ודמוקרטי. למעשה, החלטות אלו מהוות שלילה סופית של המנדט והייצוג של מנהיגי האופוזיציה בגלות.

במקביל, החליטו כוחות האופוזיציה האסלאמיים, נוכח חולשתם של גדודי צבא סוריה החופשית ולאור התרחקות אופציית ההתערבות האמריקנית, לשנות את אסטרטגיית הפעולה שלהם ובמקום לרכז מאמץ בכיבוש שטחים נוספים שבשליטת משטר אסד, הם החליטו לבסס את שליטתם באזורים בהם אין למשטרו של אסד דריסת רגל אפקטיבית, המהווים כ-50% משטח

סוריה. נוצרו למעשה שתי חזיתות פעולה של הגורמים האסלאמיים הקיצוניים, "הברית הצפונית": The Northern Alliance ו-"החזית הדרומית" The Southern Front. ריבוי הכוחות הפועלים, בעלי אינטרסים מתחרים וללא תאום, גורם לעימותים בין המורדים לצבא הסורי החופשי, כמו גם לעימותים המתפתחים בין הארגונים האסלאמיים. העימותים הם בשל נאמנות למנהיגים מתחרים וחילוקי דעות באשר לדרך הפעולה: עיקרון של עדיפות להפלת משטר אסד, ורק לאחר מכן הקמת מדינה אסלאמית לעומת ההתמקדות בהקמה מיידית של חליפות אסלאמית, תוך חיזוק אחיזתה בשטחים שבשליטתם, ללא כל שאיפה לשמור על אחדותה של סוריה.

אסד מבין את ההזדמנות, הטמונה בפיצול גורמי האופוזיציה ובצעדי הארגונים האסלאמיים הקיצוניים. לפיכך, הוא מעודד את הפיצולים בכוחות האופוזיציה ומבליט את הדומיננטיות של הגורמים האסלאמיים הקיצוניים. הפרדוקס שהוא מנצל את כוחות הג'יהאד ומעודד אותם להילחם בכוחות צבא סוריה החופשית, במקומות בהם אינו יכול להילחם בעצמו. בנוסף, אסד פועל להטמעת התודעה, כי בפועל סוריה מתמודדת עם גורמים אסלאמיים קיצוניים ולא מול התקוממות עממית ורק הצבא הסורי הכפוף לו יוכל להתמודד עם הכוחות הג'יהאדיסטיים ולעצור את השתלטותם על סוריה.

הציבור הסורי ברובו מתנגד באופן מוחלט להשתלטות של קבוצות אסלאמיות קיצוניות ומודאג מפני התבססותן והפיכתן מקבוצות לוחמים לשליטים מקומיים ובעלי-הבית. אולם, מאחר שקבוצות אלה אחראיות על אספקת סיוע הומניטארי ומזון ובשל החשש לחייהם, בוחר רוב הציבור להחריש ולא להיאבק בהם.

השינוי הדרמטי בתמונת המצב משפיע גם על הלכי הרוח של הציבור בסוריה, כפי שבאים לביטוי ברשתות החברתיות. בקרב כלל הגולשים הציפיות לניצחון קרוב התחלפו בייאוש עמוק, אכזבה, כעס וביקורת קשה מאוד כלפי ארצות הברית. רבים ברשת תיארו את ארצות הברית כמי "שמדברת בקול רם אך נושאת עלה תאנה", נשמעות אמירות כמו "פוטין סינדל את אובאמה", "במזרח התיכון אין מקום לחלשים", "נוק אאוט רוס". בלוגרים נוספים כתבו: "ארצות הברית מתערבת, בוחשת, קובעת חוקים, בונה מנגנוני אכיפה, לוקחת על עצמה את תפקיד השופט העולמי, קובעת את גור הדין וברגע האמת, לא לוקחת אחריות להוצאת גור הדין לפועל". לסיכום, בקרב הפעילים ברשתות התחדדו שתי תובנות: האחת, ארצות הברית לא מתכוונת לסייע בחיסול תשתיות אל-קאעדה בסוריה, והשנייה, אסד השיג תעודת ביטוח ויש הטוענים שהרוסים ומהאמריקאים הסכימו שהוא יישאר עד 2016.

משמעויות

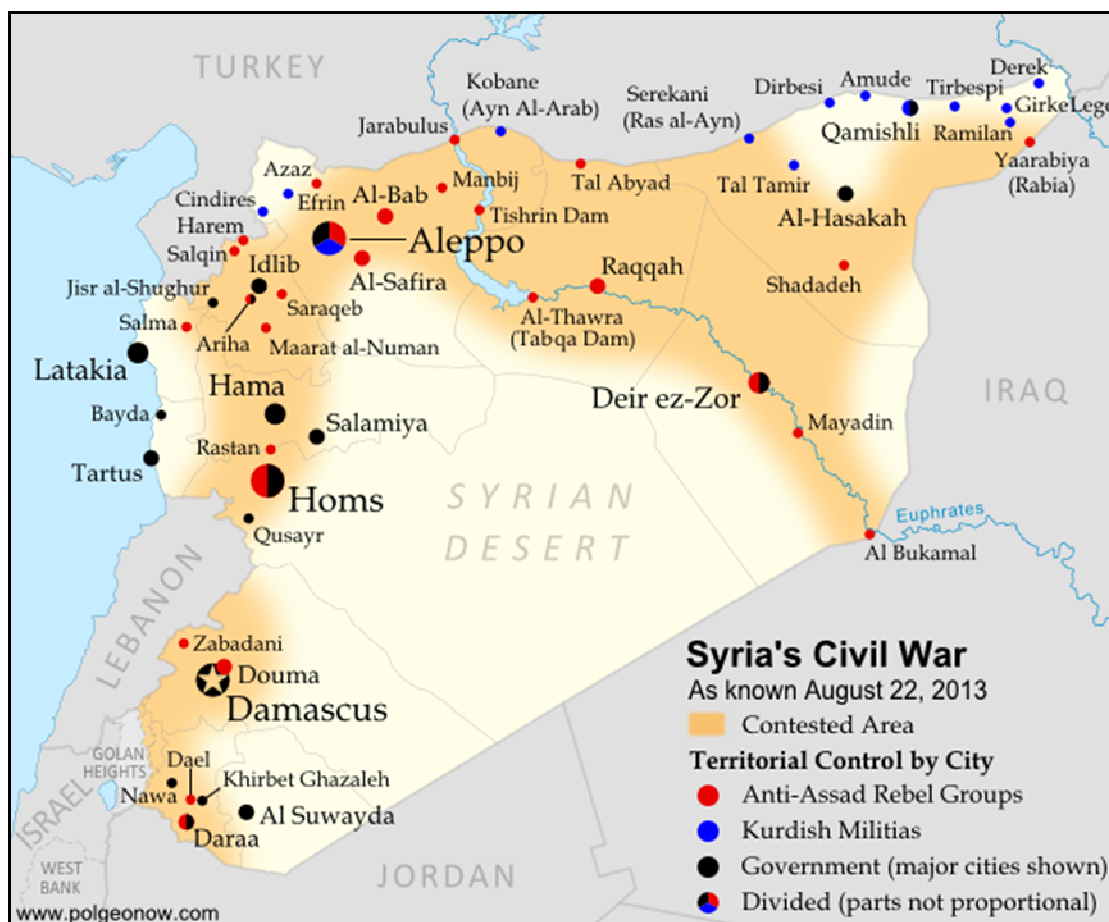
נשאלת השאלה: האם הנשיא אובמה וצוות יועציו בחנו את כלל ההשלכות האפשריות מדחיית אופציית התקיפה וההליכה להסדר המדיני, בחסות רוסיה, לפירוק סוריה מיכולותיה הכימיות הצבאיות. בפועל, הדבר גרם לשינוי מהותי ודרמטי באופי העימות בסוריה – התמוטטות המסגרת המאחדת את גורמי האופוזיציה, האצת התהליך של התפרקות סוריה לתאי שטח הנשלטים על ידי כוחות אסד, קבוצות אל-קאעדה וקבוצות אסלאמיות קיצוניות, וכינון מעין פרובינציות הלכה אסלאמיות על כ-50% משטח סוריה.

בעוד המקורבים לאובמה מייחסים הצלחה למדיניות הנשיא של פירוק סוריה מיכולות כימיות באמצעות מהלכים מדיניים, הרי שהשחקנים במזרח התיכון מפרשים זאת כחולשה אמריקנית וחוסר יכולתה של זו להפעיל אופציה צבאית. חוזר הדימוי שארצות הברית זונחת את בעלות בריתה בעת המבחן, הפעם אלו הקואליציה הלאומית וצבא סוריה החופשית, ומותירה דאגה רבה בקרב בנות בריתה באזור – תורכיה, ירדן, סעודיה ואף ישראל.

רוב הגורמים שבחשו בקדירה הסורית, ואף עודדו את המאבק של 'הרעים' נגד 'הרעים', קיבלו את אשר חששו ממנו: היעדר יכולת להביא לסילוק משטר אסד ולסיום מלחמת האזרחים, התחזקות הגורמים האסלאמיים-ג'יהאדיסטיים והתפרקותה בפועל של סוריה.

בנוגע לפירוק הנשק הכימי, משטר אסד יפעל לייצר נראות שהוא מסייע ליישום התהליך, כי זה מנוף הלגיטימציה שלו מול העולם. עם זאת, קיימת סכנה, כי בפועל ינסה אסד להעלים יכולות ולשמור על דימוי הרתעתי לעתיד. בד בבד, צפויים קשיים בעבודת הפקחים והמפקדים לאור היעדר שליטה מרכזית אפקטיבית על האזורים והצירים המובילים. לפיכך, על ישראל בתאום עם ארצות הברית לגבש תוכנית מגירה לתרחיש, בו ייכשל המאמץ לפרק את הנשק הכימי בסוריה, או נפילתו לידי גורמים אסלאמיים קיצוניים וחזבאללה.

על ישראל להתכונן לקראת האתגרים וההשלכות מהתפצלות והתפוררות סוריה והתבססות קבוצות אסלאמיות קיצוניות בגבולה הצפוני. מגמות אלו ישפיעו על היעדר כתובת ברורה ואחראית, העדר גורם מרכזי שינסה למנוע הברחות נשק והתבססות תשתיות טרור. כתוצאה מכך צפוי קושי בהנחלת כללי משחק מייצבים, יתגברו ההתגרריות לאורך הגבול ברמת הגולן, וייתכנו אפילו ימי קרב וירי תלול מסלול לעבר העורף. בנוסף על כך, על ישראל והמערב להתכונן לגלישת אי-היציבות והאלימות לשכנותיה של סוריה, בין אם כמחאה פנימית על המצב החברתי שנוצר במדינות אלה, שנאלצו לקלוט בזמן האחרון מאות אלפי פליטים ובין אם בשל זליגת העימותים למדינות השכנות.

<http://www.polgeonow.com/2013/08/syria-civil-war-map-august-2013-11.html>

CC BY-SA